

paper de vidre

segona època contes

MERCÈ IBARZ

5 Març 2019



Mercè Ibarz (Saidí, 1954) és narradora, periodista cultural, articulista, assagista i investigadora. Ha aplegat i presentat els escrits crítics de Maria-Mercè Marçal a *Sota el signe del drac. Proses 1985 – 1997* (2004), un volum que més prompte que tard tindrà una nova edició, ampliació: *Novel·les i relats seus són Vime com estàs* (2013), *No parlis de mi quan me'n vagi* (2010), *Febre de carner* (2005), *A la ciutat en obres* (2002), *La palmera de blat* (1995) i *La terra retrada* (1992-1993), els assaigs *L'amic de la Finca Roja* (2017) i *Rodoreda. Exili i desig* (2008) i el retrat urbà *Barcelona. Itinèries et bifurcations* (2012).

Maria-Mercè Marçal (Ivars d'Urgell, 1952 – Barcelona 1998) és –el passat imperfect no s'hi val gaire, en art— poeta, assagista, novel·lista, crítica literària, traductora, activista independentista, feminista d'arrel: només li agradava dir-se «dona que escriu». El seu llegat no és tan extens com dens i polièdric: va reunir la poesia a *Llengua abolida* el 1989, un volum que en les edicions actuals inclou els poemaris posteriors i fins els pòstums. Tan sols va tenir temps de publicar una única novel·la, *La passió segons Renée Vivien* (1994), polifonia llargament treballada sobre la poeta lesbica Pauline Mary Tarn, anglesa d'expressió francesa que va viure entre 1877 i 1909. Va antologar i comentar la poesia de Clementina Arderiu a *Contraclor* (1985, un estudi que no

s'ha recuperat encara des de la desaparició de laSal Edicions de les Dones). Anna Akhmatova, Marina Tsvetàieva, Adrienne Rich, Joan Salvat-Papasseit, Joan Brossa, Federico García Lorca, J. V. Foix i Virginia Woolf van ser centres continuats del seu capbussament creatiu i crític. Va traduir *El tret de gràcia* de Marguerite Yourcenar, *La dona amagada* de Colette, *L'Onèiropompe* de Leonor Fini i, en col·laboració, *Rèquiem i altres poemes* de l'Akhmatova i *Poema de la fi* de la Tsvetàieva. Va formar part de molts jurats de poesia, des d'on va donar empena a veus femenines com les de Teresa Pasqual i Anna Dodas. Va publicar un parell de contes infantils, la narració memorialística «Viratges, reminiscències» (*Barcelonès*, 1990) i, en llibre, només un relat de creació, «Joc de màscares», dins del volum col·lectiu *Dones soles* editat per Carme Riera el 1995. El conte que aquí recuperem es va publicar el setembre d'aquell mateix any de 1995 a la revista *pallassa Àmica*.

«El retorn» participa de la poètica de «Joc de màscares», l'únic relat de creació publicat en llibre per la Marçal en vida: les estratègies d'una poeta que ha abandonat la poesia i ara vol fer prosa, narració, inventar. Alguna ànima llesta diria que no se'n surt, que en aquest conte, com en l'altre, hi és ella tota la sants estona, com en la poesia, ella, l'autora, la narradora que amb una criatura petita fa aquest viatge en vaixell que atraca a València i ve de les illes. El 1995 no eren temps agrats per al que després se n'ha dit, fins a l'extenuació, literatura del jo. Ni per al relat documental, ni per a la prosa íntima, ni per al diari de viatge. Corrien els temps dels artefactes narratius distanciats i paròdics que es diuen postmoderns i que llavors es deien «realisme brut». Que la Marçal n'estava al tanto ho podem veure des de la primera paraula, una primera paraula que és també una frase. Una paraula-frase que engesa un relat en què la primera persona i la tercera es fonen amb habilitat, que en el cas d'aquesta autora no vol dir traça i prou sinó pensament analític treballat del dret i del revés. La Marçal era incapaç de publicar res només perquè li havia sortit bé el joc de paraules. I així engesa, amb un primer paràgraf que inclou el present i el passat inseparables que l'experiència i el record han travat en una veu narradora conscient i lúcida que no es permetrà en cap moment de la història que narra cap complença amb ella mateixa: «Tornen. No sé veure-les sinó així: en un retorn absolut, independent gairebé del lloc d'on vénen, del lloc on van. Són tres i tornen. Dues dones i una criatura. Les destrio davant meu —elles, indistinguibles entre si— contra una boira espessa i negra de fons. Amb la nitidesa d'un contrallum. Amb tota la lluminosa policromia d'un vitrall encertat pel sol.» La veu narradora tampoc no es permetrà oblidar, i és la seva proposta per llegir «El retorn», que la distància, la fredor del temps, mana. Potser perquè així ho demanen les raons del cor i l'art d'endurar.

El retorn

Tornen. No sé veure-les sinó així: en un retorn absolut, independent gairebé del lloc d'on vénen, del lloc on van. Són tres i tornen. Dues dones i una criatura. Les destrio davant meu —elles, indistinguibles entre si— contra una boira espessa i negra de fons. Amb la nitidesa d'un contrallum. Amb tota la lluminosa policromia d'un vitrall encertat pel sol.

Abandonen un vaixell, en el moll de València. Les segueixo mentre es dirigeixen a l'estació de trens: una en moto —tota bruna i afuada— i, al davant, en un taxi, l'altra, amb la criatura de mesos a la falda —blanca de pell i amb els cabells llargs recollits en una trena— tot fent senyals enjogassats cap enfora, cap a l'altra banda del vidre, cap on la dona bruna que cavalca la moto li somriu. Intenta inútilment engrescar-hi la menuda que s'obstina en un plor intermitent, insidiós. Ella, però, també obstinadament, somriu. I segueix adreçant cap enfora, cap on l'altra sembla existir damunt la seva moto, gestos intermitents.

El taxista comenta qualsevol cosa, que no retinc: la dona pàl·lida no hi para esment. La criatura, després d'una petita treva, recomença els sanglots. Ella no sembla, tampoc, escolltar-la. Somriu, absent. Absent, fins i tot d'aquell punt exterior, mòbil que aparentment li fixa l'atenció i cap al qual sembla vinciar-se tota. Absent quasi de si mateixa, esdevinguda, de cop, estrangera. Només mira, atònica, com si li costés de reconèixer-s'hi, en el mal mirall dels vidres del taxi, la seva propia imatge desdubidada, quasi fantasmagòrica que se superposa, per breus moments, a la realitat precisa i contundent —inabastable vidres enlla— de la dona bruna.

Somric, jo també, entre envejosa i commiserativa. Torno, també. I sóc, de totes quatre, l'única que sé. Sé com llegir cada fet, cada gest, cada pas, cada indici. Sota els meus ulls, tot s'afliera en una direcció, una de sola. I així, tot té un sentit, un de sol. Tal com davant d'una mort inesperada, després del primer moment de desconcert dolorós, de mica en mica se'ns van fent evidents tots els símptomes, abans desaparebut, que havien de portar per força a un únic final.

Tinc les cartes, destapades, damunt de la taula. S'entreteixeixen, com una teranyina, els fils que em porten a desxifrar-les. Enmig de la creu, una dama aixeca una espasa de doble tall. A l'esquerra, la lluna arrixa una llum malalta. A la dreta, la mort amb dalla de tardor. A dalt, la copa, capgirada, i el vi vessat... A baix, el foll que perd els passos per l'escala fosca del desig. Estripo l'averany i reineixo de les cendres. Una tardor, una altra, una altra. La serp deixa una i una altra i una altra vegada pel camí la seva pell, vestit brodat de carn viva.

Només el plor de la menuda resta, per a mi, indesxifrat, indesxifrabla. Doll fosc, llenguatge bàrbar. Escuma de qui sap quin beuratge, potser enverinat, ofert al seu propi futur, al futur de la dona pàl·lida que la diu a coll, al meu futur potser. Amenança que osca tota seguretat, mil·límetre a mil·límetre. Punyida sorda de la culpa obscurament infligida.

Carrers de València, que travesses com si no existissin, com si fossin només l'escenari mòbil i giratori d'un episodi teu, tibant com la corda d'un arc: pur moviment, la fletxa es menja l'aire del volant, imanta totes les imatges i les coses: cartó pedra dels decorats de colors, celatges de paper de seda són escombrats pel seu impuls vertiginós. I la fletxa, xuclada per una estranya força fagocitària que ho arrossega tot i tot ho arremolina, s'endinsa, cega, entre els llavis oberts de ponent.

Veig la dona blanca —dama en un escaquer desconegut, gegantí, on no sap com ni si s'ha de moure, segons un reglament incert. La veig com un regal embolicat amb cel·lofana, ofert a les mans de ningú, destinat només als ullals depredadors de la passió. Però ella no ho sap. Dins els seus ulls, en una sola imatge compacta, brillen els dies anteriors al retorn, com un cristall molt pur en un estoig obert. Dins dels naris, una sola olor enllaça el gessamí, l'alga, l'almes. Dins el sexe, una embosta de mar immobilitza l'instant abans d'esclatar contra la roca, que la convertirà definitivament en record.

L'ombra de les palmeres sembla innecessària quan el desert ni tan sols s'insinua i quan la cremor de la set no vol demanar cap oasi. L'abans de l'abans del retorn és un garbuix de veus i de sons, de perfils i de colors. Un sopar xinès farcit de milgcs confidències i d'insinuacions esbossades. Una conversa fins a la matinada, amb aquella tensió febril que la son sembla justificar. Un cop de telèfon brusc, a mig matí, des de la feina, amb una invitació sobtada. Tu et fregues els ulls, a penes desperta. Dius que sí. Que hi aniràs. Hi vas. Hi vas anar. Recorda: el vaixell, tu i la nena en un camarot compartit amb gent desconeguda, a la llitera de dalt de tot. La culereta birlada al bar per al iogurt de la petita. La bossa plena de mudes, cel·lulosa i plàstic. Les farines, els pots. El neguit per si deixarà dormir. I els ulls fets en allò que tal vegada s'esdevindrà: que tal vegada s'esdevingué.

L'ombra de les palmeres sembla innecessària i els seus troncs, altíssims, l'escorta muda de la llum minvant. Arribeu a l'estació. El rellotge senyala les vuit en punt. La criatura dorm, subjectada per una tira de roba blau fosc al pit de la dona blanca, que fa un moment s'ha tornat a queixar: «Res, altra vegada no ha menjat res...» Però ara dorm. I se n'oblida. I mira, amb els ulls brillants, plens d'una febre que es vol feliç, el rostre bru, els ulls menuts i negríssims de l'altra dona. S'hi mira, s'hi emmiralla i s'hi troba, i creu trobar-hi l'altra. I, potser com la llegenda, pren la llàgrima que s'ha escolat des del seu ull fins a la galta de l'amant, per una llàgrima vessada per l'amant mateix.

Hi ha tens pràcticament cada hora. Però cal esperar-ne un que pugui transportar la moto. Cinc hores a la sala d'espera. No us en podeu moure, perquè cal enllestir i vetllar els tràmits. Cinc hores que et semblen un do inesperat i luxós: retardar encara cinc hores l'arribada, el retorn. Cinc hores afegides a les dues que ja vau guanyar en perdre el vaixell que us hauria dut directament a Barcelona.

Sala d'espera. El temps deturat en el llinard. Per damunt de la tauleta del bar, les mans arriquen carícies tímides, que es voldrien secretes; per sota, els peus no gosen entrelaçar-se. La dona bruna, però, sembla mestrear la situació. Per més que un i altre cop pregoni la seva sorpresa: «Mai no m'hauria imaginat que això pogués passar!» Tu no la creus gaire, però fingeixes creure-la. No vols que cap mínima discrepància enterboleixi l'hora. Des de feia temps, endevines un moviment lliure i precís, lent i calculat d'ella cap a tu. Un moviment que et sedueix per la seva mateixa perfecció. I ara, ella, ella el nega, i et sembla com si, absurdament, ella volgués abolir-se a favor d'un cop d'atzar ni tan sols pressentint ni, segons diu, conscientment desitjat. Tu no la creus, però això no projecta en tu cap ombra de desconfiança, perquè alhora sents que la seva sorpresa no és fingida. I que ella sí que es creu les pròpies paraules.

Sovint, com un llampec, passen per la ment de la dona pàl·lida les escenes de la seva arribada a l'illa. La dona bruna, esperant-la —esperant-les. El breu trajecte en moto. La casa, amb una insinuació de jardí al davant. L'altra, la dona bruna, aixecant la balda, enarborant la clau, obrint la porta, queixant-se de festat de la vida i de les propietaris... «No està en condicions per allotjar-s'hi amb una criatura...» i ella —afalagada, però— replicant: «Que n'els d'exagerada!» El ram de perflutines grogues enmig del sostre. El plat de fruita seca en un racó, arran de terra. Els matalassos de ratlles blaves i blanques sobre el mosaic. Elles dues, menjant figues de l'estació de pel·listeria, morades i vermelles. I la criatura, de cop, esclatant en un plor estrident, escandalós com una taca de sang.

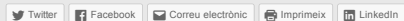
Ara sé que, malgrat l'aparença de viatge iniciàtic, l'anada era també un viatge de retorn. I el retorn no era sinó una anada, un camí obert i imprevisible cap allà on jo, ara, intento tornar amb les paraules. Potser il·lusòriament i potser, només, per recomençar el cercle.

(Relat publicat al número 27 de la revista *Àmica*, el setembre de 1995.)

Amb el suport de la Fundació Maria-Mercè Marçal

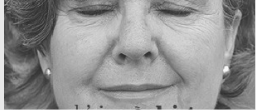
Fotografia de l'autora. © Esther Roig

Comparteix això:



Relacionats





Mercè Ibarz
A "L'inèdit"



Blanca Llum Vidal
A "El recuperat"



Carlota Gurt
A "L'avançat"

Categoria : [El recuperat](#)

Etiquetes : [Maria Merò Marçal](#), [Merò Ibarz](#)

← [Ferran March](#)

[Màrius Serra](#) →